

La Setmana Santa del barroc gironí

*Música litúrgica dels s. XVII i XVIII
provinent de l'arxiu capitular*

Auditori de La Mercè, Girona.
Dijous Sant, 2 d'abril 2015, 21h.
Entrada gratuïta

Programa

1. Miserere	anònim, atribuïble a J. Gaz i J. Gaz (1656-1713)
2. Lamentatio II Feria V: <i>Vau</i>	Josep Gaz (1656-1713)
3. Lamentatio III Feria V: <i>Jod</i>	Manuel Gònima (1710-1792)
4. Lamentatio II Feria V: <i>Vau</i>	anònim, atrib. a M. Gònima (1710- 1792)
5. Lectio III in Parasceve: <i>Aleph</i>	Anònim vers 1750
6. Lectio II in Parasceve: <i>Lamed.</i>	Anònim vers 1750
7. Miserere	anònim, atrib. a M. Gònima (1710-1792)

<i>sopranos</i>	Clara Valero i Maria Altadill	<i>traversos</i>	Mercè Miró, Aleix Tarrés
<i>contralt</i>	Òscar Bonany	<i>violone</i>	Oriol Casadevall
<i>tenor</i>	David Hernández	<i>violoncel</i>	Daniel Regincós
<i>violins barrocs</i>	Elisabet Bataller, Cecilia Claras		

laüt barroc i direcció: Albert Bosch
coordinació general: Jaume Pinyol

Les celebracions de la Setmana Santa formen el nucli essencial de les celebracions de l'any litúrgic, reduïdes avui dia a Girona pràcticament a l'interior de les esglésies, amb la notable excepció de la processó del Sant Enterrament, la nit de Divendres Sant. Música Antiga de Girona col·labora en aquestes celebracions dins les seves possibilitats presentant la música que ressonava dins la nau central de la catedral entre el 1690 i 1750, una època situada entre el final del barroc i el començament de la Il·lustració, època de canvis intensos tant polítics com socials, amb música sorgida de la mà de mestres de capella que van anar ornant els mateixos textos llatins de la litúrgia amb melodies d'estils molt diferents, d'acord amb els seus gustos personals i les circumstàncies del moment.

Els ritus d'aquestes celebracions són molt antics, amb diverses lectures bíbliques, escollides per a reviuere els fets de la passió de Jesús, i amb recitació comunitària de salms. Al s. XVIII la música figurada hi tenia un paper rellevant per tal de remarcar els actes penitencials i els commemoratius de la Passió. A les catedrals i parròquies riques sovint aquestes lectures bíbliques eren cantades amb lluïment i el cant gregorià dels canonges era substituït per la música composta pel mestre de capella i cantada per veus professionals de la capella de música. D'aquest tipus de composicions l'arxiu gironí, en conserva moltes i d'aquestes avui en presentem set, dos Misereres i cinc Lamentacions.

El **Miserere** és un dels salms penitencials més coneguts, cantat a les Laudes de Dijous i Divendres sant. El seu text pot situar-se a l'època de la creació de la monarquia d'Israel (s. X aC.), a l'època de David, el seu segon rei. L'adulteri d'aquest rei, ja gran, amb Betsabé, esposa d'un militar, va provocar la reacció del profeta Natan que li va retreure el seu pecat. David reconegué la seva falta, demanà perdó a Déu i en va fer penitència. Aquest és el marc històric del salm.

Però aquesta petita història cal emmarcar-la a l'inici d'un procés que es va iniciar aleshores i que arriba fins al món d'avui: la progressiva aparició de les relacions personals entre l'home i Déu. Si la cultura grega imagina la història de la humanitat com un cercle tancat que es repeteix contínuament sense sortida possible, al qual els mateixos déus hi estan sotmesos i que, en no poder-hi influir, el seu comportament personal com a déus és indiferent i per tant no cal que sigui exemplar. La mitologia grega els imagina com a persones moralment poc exemplars. Per contra el món jueu considera la història humana com un camí lineal amb un origen i un final, camí que corre dins un món creat per Déu i regit per un ordre, ordre que l'home pot contradir amb la seva llibertat, pecant, i destruint així de forma parcial aquest ordre natural creat per Déu. Així el pecat, màxima expressió de la llibertat humana, no lliga amb el concepte de la història repetitiva i immutable, i per això el concepte pecat és desconegut pels grecs, que atribueixen el mal moral a la ignorància i sense cap mena de relació amb l'ordre natural del món. Els versets d'aquest salm són una de les primeres expressions d'aquesta visió de la història, on apareixen les relacions personals de caire moral entre Déu i l'home, que tot i ser pecador, amb el penediment i l'esforç pot tornar a restablir l'ordre natural trencat. En una època tan llunyana com és el s. X aC. Déu no és una figura aliena als neguits del salmista.

Els dos Miserere que presentem avui, un a l'inici l'altre al final, provenen tots dos de l'arxiu capitular de la catedral gironina. El primer d'ells, obra anònima atribuïble a

Josep Gaz, el gran compositor gironí del barroc final, ens ha arribat de forma fragmentària i ha estat completat pels versets d'un altre Miserere, aquest signat per Gaz i provinent del mateix arxiu. Es usual en el barroc l'alternança del cant figurat per als versets senars amb el cant gregorià en els parells, amb els canonges cantant aquests darrers.

El segon Miserere, amb què conclou el concert d'avui, és una obra anònima de lluïment, sense indicació de data ni de lloc d'estrena i que podem situar a l'època de Manuel Gònima, el compositor nat a Lleida i que a la catedral de Girona trobà el lloc adient per poder lluir el seu talent musical i la seva acurada perfecció. L'obra és anònima degut segurament al fet que deuria ser encarregada per algun convent de la ciutat, potser pels jesuïtes abans de la clausura del seu convent el 1763. Es una obra impactant, a tota orquestra, que ens porta a pensar en la Girona de meitat del s. XVIII, quan la ciutat arribar a un cert esplendor econòmic i comença a tenir uns petits intents d'industrialització que acabaran fallits, però que mostren que hi havia gironins inquiets i agosarats, entre ells Gònima.

Les lamentacions són les tres primeres lectures de les Matines, la primera de les hores canòniques, que es cantaven a 2/4 de sis del matí els dies del tridu pasqual segons consta a les actes capitulars. En escoltar aquestes cinc peces cal imaginar la gran nau central de la catedral gironina, amb el cor dels canonges situat al bell mig, avui desaparegut, i mig a les fosques, amb els quinze ciris encesos del canelobre que situat al presbiteri il·lumina la gran nau central, ciris que es van apagant a mida que els canonges canten els quinze salms del dia, entremig dels quals la capella de música cantava les Lamentacions.

El seus textos provenen del llibret bíblic de Les Lamentacions atribuït a Jeremies on l'autor reflexiona cruament sobre les causes de la conquesta de la ciutat de Jerusalem per part dels babilonis l'any 586 a.C. amb la destrucció del seu Temple, centre del judaisme. L'autor conclou que és en la perversió moral de la seva població on cal cercar les causes del desastre militar que ha provocat la ruïna de la ciutat. El llenguatge rude i les imatges colpidores –mares que no saben què fer davant els seus petits que moren de fam- són utilitzades a la litúrgia amb intenció moralitzant, com a invitació al penediment per tal d'evitar mals majors. Al llarg del s. XVIII els mestres de capella gironins tot i conservant el terrible text llatí el revesteixen d'una música que suggereix una visió del mal moral més optimista que la del profeta, amb la utilització subtil de melodies, ritmes i harmonies que contrasten evidentment amb el significat del text. A la més antiga, la de Gaz, hi trobem la polifonia del barroc final, amb ritmes encavalcats i melodies elaborades, notable claredat i algunes gosadies harmòniques, fent de pont entre el barroc castellà i les noves influències italianes, arribades des de Nàpols via Barcelona. Per contra les de l'època de Gònima ja tenen l'estructura vertical del pre-classicisme, són molt refinades i polides fins a l'últim detall.

Jaume Pinyol i Balasch